

Informace, recenze

Budování národní knihovny – švýcarský případ

Enquête betreffend die Gründung einer schweizerischen Nationalbibliothek. Veranstatet im Auftrage des eidg. Departements des Innern von der Centralkommission für schweizerische Landeskunde. (Sonderdruck aus dem V. Mittheilung der Centralkommission.). – [Berne] : [Bibliothèque nationale suisse], [2001]. – VIII, 232 s. – Faksimile původního vydání: Bern : Buchdruckerei K. J. Wyss, 1893.

Bibliotheken bauen : Tradition und Vision = Building for books : traditions and visions / Schweizerische Landesbibliothek, Susanne Bieri, Walther Fuchs. – Basel ; Boston ; Berlin : Birkhäuser, 2001. – 527 s.

U příležitosti znovuotevření svého obnoveného, přebudovaného a rozšířeného sídla vydala Švýcarská zemská knihovna (*Schweizerische Landesbibliothek*), která je národní knihovnou Švýcarska, v roce 2001 kromě jiného dvě významné publikace¹⁾. Jejich společným ústředním tématem je Švýcarská zemská knihovna jako taková, avšak jinak se svým obsahem i žánrem – alespoň v prvním plánu – naprosto rozcházejí.

První z nich je faksimile, pouhý přetisk publikace, jež vyšla před více než sto lety. Faksimile neobsahuje nic, co by toto nové vydání doplňovalo, zhodnotilo či ozvláštnilo, např. nějaký rozbor, studii, komentář či kritický aparát, ba ani údaj o datu a místě nového vydání. Přesto samotné rozhodnutí o znovuoživení takové publikace, a to na určitém místě a v konkrétním okamžiku, je samo o sobě výpovědí o novém pohledu na její význam a úlohu. Šlo o to, znovu připomenout a doložit samotný vznik Švýcarské zemské knihovny jakožto instituce.

Zatímco evropské národní knihovny mají většinou své počátky v nějaké významné knihovní sbírce či instituci, např. univerzitní, šlechtické nebo církevní, a vrostly do poslání a podoby národní knihovny po delším a nikoli přímočarém vývoji, postupně, dalo by se říci „přirozeně“, a jejich zadání bylo výslovně formulováno vlastně až dodatečně, švýcarská národní knihovna je plodem jednoznačného rozhodnutí a pečlivě předem připraveného projektu.

Rozhodnutí o založení „národní a zákonodárné knihovny“ („National- und Gesetzgebungsbibliothek“)

učinil už Philipp Albert Stapfer, ministr umění a vědy revoluční Helvétské republiky v roce 1798.²⁾ Avšak teprve téměř o sto let později, na podnět Ústřední komise pro švýcarské zemské záležitosti (*Centralkommission für schweizerische Landeskunde*, vládní orgán zabývající se regionálně kulturními studiemi a problémy) a dalších vědeckých společností rozhodla spolková vláda pro rok 1893 o finanční částce na zřízení knihovny helvetik, jež měla být oddělením Spolkové ústřední knihovny (*Eidgenössische Centralbibliothek*). Podmínkou uvolnění částky však bylo předložení podrobného zdůvodnění jak samotného rozhodnutí o zřízení takové instituce, tak výše potřebné částky. Ústřední komise se pro zodpovědné splnění tohoto úkolu rozhodla snést podklady pro účinnou argumentaci dvojím způsobem: jednak podnikla v rámci Švýcarska rozsáhlý průzkum – dotazníkové šetření ve věci zamýšleného založení švýcarské národní knihovny, jednak sestavila výtah z již dříve pořízených velmi podrobných údajů o legislativě povinného výtisku vyspělejších států (*Kulturstaaten*) doslova celého světa. Výsledky obojího pak zveřejnila ještě v roce 1893 v uvedené publikaci *Enquête betreffend die Gründung einer schweizerischen Nationalbibliothek* (Průzkum ve věci založení švýcarské národní knihovny).

V průzkumu bylo osloveno celkem šest odborných a sociálních skupin, jejichž názor a informace mohly být z toho či onoho důvodu v dané věci relevantní, a to 1. knihovníci nejrůznějších knihoven, 2. archiváři státních archivů, 3. knihovníci správních úřadů, 4. tiskaři, knihkupci a nakladatelé, 5. antikváři, 6. redakce novin. Každá skupina však dostala různě velký soubor otázek, od devatenácti otázek určených knihovníkům ve skupině 1. až po pouhé tři otázky určené redakcím novin. Otázky pro každou ze skupin byly jiné a speciálně určené právě pro ni. S výjimkou otázky č. 1 položené pouze knihovníkům 1. skupiny („Jaký je váš názor na projekt národní knihovny?“³⁾ se anketa vůbec neptá na obecné postoje, nýbrž zjišťuje konkrétní fakta, číselné údaje, žádá určitá vysvětlení anebo požaduje kvalifikované odhady.

Ústředním tématem dotazníku předloženého v té či oné podobě všem skupinám dotázaných jsou ovšem vydané dokumenty vztahující se ke Švýcarsku – helvetika. Hned ve druhé otázce určené pro knihovníky v 1. skupině je jednoduše podána jejich definice: „tiskoviny, které se vztahují ke Švýcarsku, které jsou ve Švýcarsku publikovány, nebo jejichž autorem je Švýcar“.⁴⁾ Jde především o elementární zjištění, zda a kde se v daném okamžiku nacházejí sbírky helvetik, jaký mají rozsah a

míru úplnosti, zda a jakým způsobem jsou systematicky doplňovány, jaké je obecně povědomí o významu budování sbírky helvetik v rámci ostatních úkolů a činností knihoven. Cílem bylo zmapovat současný stupeň úplnosti souboru helvetik nacházejícího se v distribuované a komplementární podobě na území Švýcarska a možnosti, podmínky a ochotu knihoven a dalších subjektů přispět k vybudování centrální úplné sbírky postoupením části vlastního materiálu, např. duplikátů. Série otázek položených knihovníkům 1. skupiny je ve skutečnosti podrobným a pečlivě vypracovaným seznamem aktivit a agend národní knihovny směřujících k vybudování národního archivního fondu.⁵⁾

Otázky předložené tiskařům, nakladatelům a knihkupcům se soustředují především na podmínky poskytování povinného výtisku. Z dnešního hlediska je zajímavý konkrétní model, který autoři dotazníku již předem navozují: navrhuje se, aby výtisky s cenou nižší než 5 franků byly poskytovány ve dvou exemplářích zdarma, dražší díla pak za úplaty se slevou. Redakce novin byly přímo dotázány na ochotu zasílat dva exempláře svého periodika.

Výsledky průzkumu byly pro myšlenku národní knihovny a její funkce jednoznačně a přesvědčivě pozitivní. Větší část knihovníků dokonce přivítala projekt zřízení národní knihovny velmi vřele.⁶⁾ Za zmínku však stojí zdůvodnění zcela ojedinělých tří záporných hlasů: I dnes u nás stále ještě živé nedorozumění týkající se obsahu adjektiva „národní“ se objevuje v námitce „... sind wir ein Volk und Keine Nation, können also auch keine Nationalbibliothek haben“ („...jsme lid, nikoli národ, nemůžeme tudíž mít nějakou národní knihovnu“)⁷⁾; tento hlas ostatně nebyl ojedinělý a nakonec bylo skutečně rozhodnuto pojmenovat knihovnu korektněji jako „Landesbibliothek“ („Zemská knihovna“). Jeden hlas varuje před centralizací a nahromaděním, zácpou („l'engorgement“) materiálu, čehož důsledkem bude faktické vyřazení z možnosti jeho využití („l'inutilisation“).⁸⁾ A konečně se projekt národní knihovny v jedné připomínce odsuzuje jako projev současného byrokratického trendu hromadění zbytečných papírů („... conforme aux habitudes papassières actuelles“).⁹⁾

Byla zjištěna značná neúplnost sbírek helvetik ve švýcarských knihovnách, které – pokud je vůbec systematicky shromažďují – na to zdaleka nemají potřebné prostředky. Samotné vymezení helvetik v té maximalistické a mechanické podobě, jak ji obsahovala otázka č. 2 (viz výše), se však setkala s námitkami: jak je nejlépe vidět z jedné obsáhlejší odpovědi, považovalo se tehdy za přijatelnější a normální publikace (knihy i periodika) pro národní knihovní fond vybírat podle jejich „literární hodnoty“, tedy nepřijímat zdaleka všechno. Podle toho údajně až 50 % materiálu se nehodí pro zařazení do fondu helvetik!¹⁰⁾

Pokud jde o institut povinného výtisku, postoj tiskařů, nakladatelů a knihkupců, z nichž většina souhlasila s navrženým modelem poskytování povinného výtisku a mnozí dokonce projevíli ochotu odevzdávat povinný výtisk za podmínek pro knihovnu ještě příznivějších, si

vysloužil pochvalu jako projev nezištného vlastenectví („Zeugnis für den selbstlosen Patriotismus“).¹¹⁾

Údaje a odhady tiskařů, nakladatelů a knihkupců o celkovém objemu produkce dokumentů ve Švýcarsku přinesly dostatečný podklad, který v kombinaci s další analýzou vedl k poměrně přesnému a přesvědčivému stanovení roční finanční částky, kterou národní knihovna bude potřebovat pro doplňování fondu helvetik.

Stručná kapitola o legislativě povinného výtisku v zahraničí¹²⁾ sestává hlavně z přímých citátů – výňatků z právních norem jednotlivých států. To považovala komise za nejvhodnější a konkrétní podklad pro nadcházející jednání spolkové rady. Čerpala z tehdy aktuální Frankeovy práce o povinném výtisku.¹³⁾ Od tohoto autora též přebírá a uvádí třídění legislativních norem podle účelu odevzdávání povinného výtisku. Jsou to následující kategorie: 1. cenzura (sem zařazuje mj. Rusko, Turecko, Japonsko), 2. policejní dohled (Rakousko, Francie, Itálie, dílem Německo, aj.), 3. uchování duchovního bohatství (Velká Británie, Norsko, Nizozemsko, Španělsko, Jihoafrická republika, USA, Venezuela, aj.), 4. knihovnické posláním – studijní exemplář (Německo, Rakousko, Francie, Itálie, Rusko, Norsko, aj.), 5. žádný povinný výtisk (Švýcarsko, Belgie, Bulharsko, aj.), tj. i neexistence institutu povinného výtisku svědčí o určitém přístupu. Komise se však nijak nevyjadřuje k tomu, kterému z těchto přístupů by se měla podříditi legislativa povinného výtisku ve Švýcarsku. Pouze komentuje otázku bezplatnosti povinného výtisku. Je-li primárním účelem odevzdávání povinného exempláře cenzura, dohled či uchování, pak je logické, že příjemci za něj neplatí. Také studijní exemplář je obvykle bezplatný. Pouze výjimečně (např. v Rakousku, Norsku) mohou nakladatelé a tiskaři účtovat vládě či knihovně sníženou cenu za dražší publikace, což komise hodnotí jako oprávněné, neboť jinak není odevzdávání povinného výtisku ničím jiným než odváděním daně ve prospěch celku.

Na základě takovýchto důkladně zpracovaných a přesvědčivých podkladů rozhodla spolková vláda v polovině roku 1894 o založení švýcarské národní knihovny. Za sídlo národní knihovny byl bez problémů zvolen Bern, který jako sídlo parlamentu byl už tehdy považován za hlavní město, ale také proto, že současně bylo rozhodnuto o výstavbě budovy pro Švýcarský spolkový archiv, s nímž národní knihovna měla sdílet prostor. Přesto bylo známo mínění některých vlivných knihovníků, že by národní knihovna měla přirozeně navázat na již dlouhou tradici shromažďování helvetik v Městské knihovně v Zürichu, nebo ve Veřejné knihovně v Luzernu. Jako ústupek těmto tlakům bylo přijato rozhodnutí, že knihovna v Luzernu bude se státní podporou nadále sbírat helvetika vydaná do roku 1848, tj. před založením federálního státu, národní knihovna v Bernu pak literaturu pozdější. Takové umělé opatření však ve skutečnosti podvazovalo plnění hlavního úkolu národní knihovny a neprojevovalo se jako životaschopné.¹⁴⁾

Role Švýcarské zemské knihovny jako národní knihovny ve vlastním a úzkém slova smyslu pak byla nedávno ještě potvrzena: v roce 1991 byl v rámci její

organizační struktury založen Švýcarský literární archiv. Tato instituce vznikla za značného zájmu a s podporou kulturní veřejnosti a autorit; budování národního literárního archivu je ostatně ve většině evropských zemí považováno za jeden z hlavních úkolů právě národních knihoven.¹⁵⁾

Celý „případ“ přípravy a založení Švýcarské zemské knihovny ukazuje na to, jak zřetelnou, konkrétní a hlavně praktickou představu centrální komise, tj. bezesporu i švýcarská společnost obecně, o činnosti budoucí národní knihovny měla. Jistě panovalo přesvědčení o potřebě takové instituce jako jednoho z viditelných a konkrétních projevů jednoty či logiky existence společenství národů, jazyků, kultur a politických celků v historicky definovaném prostoru, avšak na rozdíl od tehdy celkem běžných nálad a představ v jiných evropských státech, vůle po zaplnění této mezery v institucionální struktuře státu nebyla motivována nějakou nacionální ideologií, a nijak zvlášť žízni po společensky a kulturně smelujících symbolech („národní“ instituce) či „nezastupitelných“ ústředních institucích, v tomto případě pro oblast vědy, vzdělání, informací a kultury atd. Celý proces rozhodování a konání ve věci ustavení a vybudování švýcarské národní knihovny měl nápadně pragmatickou dimenzi.

To však již nelze říci o diskusích kolem obnovy a plánu dalšího rozvoje knihovny, které se odehrávají o sto let později. I do Švýcarska již dorazila obecně přijatá představa, že do proměny poslání národní knihovny, která musí reagovat na nové společenské výzvy, jsou samozřejmě zapojeni i architekti jako svým způsobem mluvčí a vykonavatelé společenského (a víme, že někdy i ryze politického) smýšlení o národní knihovně.

Budova, architektura

Otevření nové či obnovené budovy pro národní knihovnu se v Evropě v posledním desetiletí stalo téměř běžnou událostí. Odhlédneme-li od spíše ekonomicko-politické problematiky spojené s požadavkem najít prostředky na úhradu zpravidla enormních nákladů nutných na výstavbu či jen obnovu národní knihovny, což vyvolává diskusi, ba někdy i bouřlivou výměnu názorů v médiích i na politické scéně, otevírají se ve veřejné diskusi obvykle elementární otázky o společenské pozici, poslání a úkolech takové instituce, zatímco architekti se vždy se zaujetím chopí příležitosti vyrovnat se s výzvami filozofickými, estetickými i funkčními.

Právě tomuto okruhu otázek vyšel vstříc program akcí spojených se slavnostním znovuotevřením Švýcarské zemské knihovny v květnu roku 2001. Samotný program, průběh a atmosféra slavnosti znovuotevření svědčily o tom, že jde o moment celonárodního významu, neboť je evidentní, že samotná instituce národní knihovny je obecně chápána jako jeden z nemnohých, avšak viditelných projevů jednoty švýcarského společenství. Tomu odpovídá i náplň vícejazyčného sborníku *Bibliotheken bauen : Tradition und Vision*. Jeho obsahem není jen diskuse o metodách výstavby knihoven či očekávaná debata architektů a knihovníků o úkolu postavit novou knihovnu, resp. přizpůsobit stávající. Mnohem více zde převažuje až filozofující zamyšlení nad posláním a

vnímáním knihoven v minulosti a v současnosti, přičemž kromě faktu, že inspirací a podnětem pro vydání sborníku bylo znovuotevření Švýcarské zemské knihovny, není ani propojen nějakou výraznou jednotící linií. Tou může být snad pouze časová přírma spojující minulost s budoucností, tvořící osu sborníku, vymezená pohledem zpět a pohledem dopředu – tradice a vize. A přesto, nebo snad právě proto jsou všechny statě, ať na první pohled ryze historiografické, např. o starověkých, zvláště egyptských knihovnách¹⁶⁾, či zdánlivě vybočující z tématu, jako je rozsáhlá studie o postavení žen ve středověkém světě písemnictví¹⁷⁾, či konečně podávající spíše jen faktografický přehled, jako např. historie výstavby národní knihovny¹⁸⁾, ve vzájemné úzké souvislosti a závislosti tím, že jejich autoři sice z velmi odlišných pohledů, avšak solidním a zodpovědným způsobem zpracovávají téma „knihovna“ v jeho podstatné podobě.

Brilantním předznamenáním je stručná esej od Susanne Bieri o architektuře italských renesančních knihoven¹⁹⁾ vyúsťující v myšlenku, že zřejmou ambicí nových, „jiných“ knihoven („andere Bibliotheken“) na rozhraní věku reálného a virtuálního je vyjádřit architektonickým tvarem vlastní funkci a podstatu knihovny, vytvořit knihovnu, nikoli jen zkonstruovat budovu pro umístění knihovny („Bibliotheksgebilde“ vs. „Bibliotheksgebäude“).

První část sborníku věnovaná *tradici* má podle úvodních slov představit knihovnu nejen jako materiální či stavební, ale hlavně jako duchovní projev kulturní paměti společnosti.

Stará metafora představující knihovnu jako zdroj duchovní potravy pro člověka je tématem práce Wenera Oechslina²⁰⁾. To přirovnání má hodnotu podobenství, které přiléhavě ozřejmuje význam knihy jako potravinu nezbytné pro „výživu“ a „zdraví“ lidské kultury, a úlohu knihoven, které slouží, tj. k těmto potravinám produkují „přidanou hodnotu“ tím, že pouhý shluk těchto parciálních produktů vytěžují, pořádají a upravují do konečné podoby „jídla“. Snad byla činnost knihoven vždy natolik samozřejmá, že až přestala být téměř vnímána, a ač význam knihoven nikdo otevřeně nepopírá, také je příliš hluboce nestuduje, nevysvětluje, nepřesvědčuje o nutnosti je udržovat, ba budovat. V této situaci právě přirovnání ke zdroji výživy může být natolik silné, aby rozptýlilo vžitě nedorozumění, že sbírky starobylých knihoven jsou ztrnulými shluky dnes již nesrozumitelných a nepoužitelných předmětů a obsahů; naopak – jsou zásobárnami potravin, přípravami a výdejními jídel i prostorem, kde se jídla kultivovaně a zdravým způsobem požívají. Pro architekta je tato představa velmi konkrétní a živá, jistě nesmírně inspirující pro skutečnou tvorbu knihovny.

Studie od Dorothee Bauerle-Willert představuje knihovnu Aby Warburgs Daimonium²¹⁾ jako příklad myšlení o knihách a lidském poznání a vědění a jeho procesu. Tato pozoruhodná knihovna byla založena v roce 1926 jako svědectví o „pokusu o sebevýchovu evropského člověka“ („Selbsterziehungsversuche des europäischen Menschengeschlechts“), svědectví o obsazování prostoru

myšlení. Naplnit toto poslání má pomoci uspořádání knihovny, které je koncipováno na způsob stromu poznání – od kořenů, které představuje umění (smyslové a podvědomé uchopení skutečnosti), k vědám (vysvětlení), dále k historii (uchování, reflexe), a konečně až k aplikaci a důsledkům pro organizaci života společnosti. Koncept stromu tak nejlépe vystihuje souvislost a sousedství všeho se vším, přičemž přímo vylučuje nestrukturovanou změť a náhodnost.

Stať Jeana Roudauta²²⁾ přináší cennou studii o lidských pocitech a chování v knihovně v průběhu historie a o širších společenských souvislostech a důvodech, o důsledcích pro architekturu knihoven.

Walther Fuchs shrnuje moderní dějiny budovy Švýcarské zemské knihovny.²³⁾ V první fázi budova knihovny sdílí osud spolu s archivem, podřízena představám o „federální“ instituci a jejím místě mezi budovami sloužícími federálním účelům. Na druhém pólu těchto představ bylo pak funkční hledisko, které se spokojilo s tehdy běžným konceptem knihovny jako prostoru vytvořeného kolem skladu knih. V roce 1931 se při výstavbě samostatné budovy pro knihovnu už plně uplatnil tehdy nový názor na knihovnu jako svébytný, svému účelu a funkcím podřízený objekt: vzniká pionýrské dílo moderní knihovní architektury („neues Bauen“) – striktně funkcionalistický objekt s velmi promyšlenou, sofistikovanou dispozicí mířící k vlastnímu účelu. A konečně, v současnosti byla budova knihovny doplněna a přeměněna ve jméno přizpůsobení novému pohledu na úlohu knihovny a reflexe budoucích perspektiv knihovnictví. Výstavba knihoven si snad již vydobyla své pevné místo mezi architektonickými žánry, již nejde jen o sporadicky, náhodně se objevující úkol, o němž se začíná přemýšlet, až když je na stole.

Anna Klingmann se pokouší vystihnout novou úlohu knihoven novým termínem: „datascape“ – analogicky podle „landscape – krajina“²⁴⁾. Dosud byla knihovna koncipována jako instituce plnící své úlohy na jednom konkrétním místě, a to podle alternativních či doplňujících se dvou programů, totiž shromažďování a zpřístupňování. Nyní nastal kritický moment: budování knihovny je čím

dál více pojímáno jako zřizování informační sítě a přístupů již bez natolik bezpodmínečné svázanosti s konkrétním místem; navozuje to představu mizení zdí a zábran a otevírání nevyomezeného, nekonečného prostoru. Nová knihovna má oba aspekty – konkrétní prostorové ohraničení i potenciálně neohraničený prostor – představuje „typ ve vývoji“ („Typologie im Entstehen“, angl. „emergent typology“, franc. „typologie en développement“). Je to třetí prostor působení knihovny, třetí dimenze, s níž se architekti nových knihoven musejí bezpodmínečně vyrovnat.

Samostatný oddíl sborníku nazvaný *Vision*²⁵⁾ vznikl na objednávku. Z různých regionů Švýcarska bylo vybráno osm mladých architektů, lišících se svou povahou a přístupem, a byli vyzváni, aby předložili svou představu o budoucí švýcarské národní knihovně v roce 2020. Měli přitom ponechat stranou obvyklá omezení doprovázející každou zakázku daná místem, dostupnými finančními prostředky, apod. Jejich studie měly být pracovní hypotézou, možná utopií, vizí, fantazií, která by probouzela reflexi i vedla k analýze současné a budoucí situace univerzální knihovny, speciálně ve Švýcarsku, s ohledem na nepředvídatelný vývoj v oblasti médií.

Výsledky této ankety tvoří obrazovou část sborníku, kde jednotliví architekti své vize též doprovázejí vysvětlujícím slovem. Je to část nesmírně zajímavá, inspirující, častěji provokující, v každém případě užitečná pro poznání „čisté“ představivosti některých architektů, octnou-li se mimo reálný prostor konkrétní objednávky a zadání.

Někteří z těchto architektů se pak skutečně dostali osobně do někdy až ostrého střetu s knihovníky, příp. i svými kolegy architekty, při diskusi pořádané u příležitosti znovuotevření Švýcarské zemské knihovny, když v otevřených náznamech zazněla i krajní stanoviska vyhrázející oprávnění vytvářet (na toto sloveso se klade s oblibou důraz) knihovnu jedině architektovi, neboť ten – na rozdíl od knihovníka – není zatížen funkčním pohledem a může tak bez omezení pojednat knihovnu jako kulturní fenomén s jeho duchovními a společensky symbolickými hodnotami; vlastní funkce knihovny byla v důsledku tohoto přístupu vykázána až na druhé místo.

Tato stanoviska samozřejmě nezůstala bez odezvy ze strany knihovníků, ale i dalších architektů, kteří poukazovali na zvláštnost knihovny jakožto stavebního útvaru: primárním cílem, bez jakéhokoli zpochybňování, musí být dosažení maximální funkčnosti stavby. Je to podmínka nutná, ale připouští se, že nikoliv postačující: opominutí silného prvku výtvarného, symbolického, a k tomu ignorování konkrétního společenského a urbanistického kontextu, by bylo ovšem fatální chybou znehodnocující koneckonců zpětně i fungování knihovny jako takové.

Diskuse nevyústila ve shodu, ani nebyla uzavřena nějakým komuniké, ba zanechala některé až palčivě otevřené otázky. To odpovídá současné situaci, kdy se výstavba knihoven na mnoha místech, na rozdíl od doby nedávno minulé, dostala na pořad dne, avšak stále je to na straně architektury téma, o nějaké ucelené „teorii“ ani nemluvě, poměrně nezpracované.

Poznámky:

- 1) Další významnější publikace vydané k této příležitosti:
Die Schweizerische Landesbibliothek in Bern : Einweihung am 31. Oktober 1931 / Peter Meyer. – Baden : Lars Müller, 2001. 57 s. – Faksimile původního vydání 1931.
Die Schweizerische Landesbibliothek in Bern : Renovation und Erweiterung 1994-2001 / Christoph Allenspach, Texte; Marco Schibig, Photographien. – Baden : Lars Müller, 2001. 67 s.
- 2) Viz k tomu bibliografii v recenzované publikaci *Bibliotheken bauen ...*, s. 305.
- 3) V recenzované publikaci *Enquête betreffend ...*, s. 3: „1. Wie stellen Sie sich zu dem Projekt einer Nationalbibliothek? Comment envisagez-vous le projet de la création d'une bibliothèque nationale?“
- 4) Tamtéž, s. 3: „2. Sammeln Sie selbst systematisch Helvetica, d.h. Drucksachen, die sich auf die Schweiz beziehen oder in der Schweiz erschienen sind, oder Schweizer zu Verfassern haben?“ Dnešní vymezení zůstává stejné, jen používá strukturované formulace: publikace od švýcarských autorů, publikace vydané švýcarskými nakladateli, publikace vztahující se tematicky ke Švýcarsku a konečně překlady všech těchto publikací v jakémkoli jazyce (*Die schweizerische Landesbibliothek : Die Sammlungen*. – Bern, 2001, s. 16).
- 5) Pro zajímavost uvedu celý seznam otázek určených knihovníkům v 1. skupině (pro stručnost jen v německé verzi; otázky č. 1 a 2 již citovány výše): „3. Sammeln Sie auch die im Ausland erscheinenden Helvetica? 4. Streben Sie Vollständigkeit für die ganze Schweiz an oder nur für einen Teil derselben und welchen? 5. Stehen Sie mit Vereinen, Gesellschaften, Instituten etc. in Verbindung, um auch deren nicht im Buchhandel erscheinende Drucksachen zu erhalten? 6. Welche Drucksachen schliessen Sie von der Sammlung aus? 7. Welcher Anteil des jährlichen Zuwachses ihrer Bibliothek fällt auf „Helvetica“? 8. Wie hoch schätzen Sie die Bändezahl der „Helvetica“ (Einzelwerke und Broschüren), die Sie jährlich erwerben? 9. Wie sammeln Sie die „Helvetica“, durch Kauf, Tausch oder Schenkung? In welchem Verhältnis stehen ungefähr die Mengen der auf jene drei Weisen erworbenen Drucksachen zu einander? 10. Welche Mittel und Wege benützen Sie überhaupt, um Vollständigkeit auf Ihrem Gebiet zu erreichen? 11. Sind Ihre Sammlungen von periodisch ercheinenden Publikationen, jährlichen Berichten von Instituten, Gesellschaften etc. alle vollständig? Wenn nicht, haben Sie Mühe, die Lücken auszufüllen? 12. Werfen Sie jährlich eine bestimmte Summe ausschliesslich zum Ankauf von „Helvetica“ aus und wie viel? 13. Wie gross ist überhaupt Ihr gesamtes Budget? 14. Sind Sie irgendwann veranlasst gewesen, alte Drucksachen ohne actuelles Interesse in die Papiermühle zum Einstampfen wegzugeben und aus welchen Gründen? 15. Sind Sie im Besitz von Doubletten und wären Sie eventuell geneigt, diesselben der zu gründenden Nationalbibliothek zu überlassen? 16. Ist Ihr Bibliothekskatalog gedruckt? 17. Steht in Ihrer Bibliothek dem besucher ein Lese-, resp. Studiezimmer zur Verfügung? 18. Können Sie uns aus Ihrem Kanton Privatleute nennen, die speziell „Helvetica“ sammeln oder gesammelt haben? 19. Kennen Sie in Ihrem Kantone Antiquare, die sich speziell mit dem Vertrieb von „Helvetica“ abgeben?“ (tamtéž, s. 3-5)
- 6) Tamtéž, s. IV a násl.
- 7) Tamtéž, s. 10.
- 8) Tamtéž, s. 11.
- 9) Tamtéž, s. 12.
- 10) *Antwort der Bürgerbibliothek in Luzern (Bibliothekar Herr F. J. Schiffmann)*: „... vielleicht 50% der schweiz. Drucke keinen litterarischen Wert haben, sondern eher Industrieprodukte sind.“ – tamtéž, s. 227 násl.
- 11) Tamtéž, s. VI.
- 12) *VII. Der Zwang zur Lieferung von Pflichtexemplaren in den geltenden Gesetzen der Kulturstaaten*. Tamtéž, s. 211-225.
- 13) *Die Abgabe der Pflichtexemplare von Druckerzeugnissen ...* / Johannes Franke. – In: Sammlung bibliothek-wissenschaftlicher Arbeiten. – Heft. III (1889). – Hrsg. K. Dziatzko. – Berlin, 1889.
- 14) Jak je otevřené, až poněkud emocionálně vysvětleno v publikaci *Die schweizerische Landesbibliothek : Die Sammlungen* (viz pozn. 2) na str. 18, Švýcarská národní knihovna toto nařízení nikdy nerespektovala. „Tato neposlušnost přinesla své plody“ („Dieser Ungehorsam hat seine Früchte getragen.“): knihovna dnes vlastní kolem 100 tis. svazků vydaných před rokem 1900; nejstarším titulem je první tištěné helvetikum vůbec, „*Repertorium vocabulorum*“ od Konráda von Mure, vyd. Bertoldus Ruppel v Basileji 1465.
- 15) Založení archivu švýcarské literatury inicioval Friedrich Dürrenmatt, když pod touto podmínkou odkázal státu svou pozůstalost. Sám však zemřel měsíc předtím, než byl archiv v národní knihovně otevřen (*Bibliothèque nationale suisse : Archives littéraires Suisses*. – [Berne] : Bibliothèque nationale suisse, [2001]. – [22 s.]
- 16) *Bibliotheken in der Alten Welt, insbesondere im Alten Ägypten* / Jan Assman, s. 31-69.
- 17) *Women and the Written Word in Medieval Switzerland* / Jeffrey F. Hamburger, s. 71-163.
- 18) *Die Modernität der Schweizerischen Landesbibliothek, 1798-2001* / Walther Fuchs, s. 305-375.
- 19) *Doppelter Januskopf*, s. 17-27.
- 20) *Die Bibliothek und ihre Bücher – des Menschen Nahrung*, s. 165-213.
- 21) *Aby Warburgs Daimonium : Die kulturwissenschaftliche Bibliothek*, s. 237-269.
- 22) *Les bibliothèques et leurs hommes*, s. 271-303.
- 23) *Die Modernität der Schweizerischen Landesbibliothek 1798-2001*, s. 305-375.
- 24) *Datascares : Libraries as Information Landscapes*, s. 377-425.
- 25) *Bibliotheken bauen ...*, s. 453-517.

Vojtěch Balík
Národní knihovna ČR